

Η ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΙΑΤΡΙΚΗ ΣΤΗ ΘΑΣΟ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ

Κωνσταντίνος Χιόνης

Κατά τους χρόνους που δεν υπήρχαν επιστήμονες ιατροί στη Θάσο την ιατρική τέχνη την ασκούσαν οι λεγόμενοι πρακτικοί ιατροί. Η συμβολή των πρακτικών ιατρών στο έργο της ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης των αρρώστων δεν έχει ερευνηθεί μέχρι σήμερα. Η ανεύρεση, όμως, μερικών εγγράφων σε ιδιωτικά αρχεία παλιών πατριαρχικών οικογενειών της Θάσου έρχεται τώρα να δια φωτίσει πολλές άγνωστες πτυχές του θέματος και να δώσει απαντήσεις σ' ερωτήματα που εύλογα πρόβαλαν, όπως με ποιο τρόπο αποκτούσαν οι εμπειρικοί ιατροί τις ιατρικές των γνώσεις, ποιοι χορηγούσαν άδεια για την άσκηση του ιατρικού επαγγέλματός των, ποιες οι γραμματικές και οι ιατρικές γνώσεις των, τι αμοιβές έπαιρναν κλπ. Τα δημοσιευόμενα στο Παράρτημά μας έγγραφα περιέχουν πολύτιμο υλικό, το οποίο μας επιτρέπει να διαπραγματευθούμε το θέμα που αναφέρεται στους εμπειρικούς ιατρούς, και γενικότερα στην πρακτική ιατρική στη Θάσο κατά την τουρκοκρατία. Η διαπραγμάτευση, όμως, αυτή περιορίζεται χρονικά μόνο στη μεταεπαναστατική περίοδο, επειδή δεν υπάρχουν σχετικές μαρτυρίες για τους προεπαναστατικούς χρόνους.

Σε προγενέστερη εργασία μας μνημονεύσαμε ήδη μερικά ονόματα Θάσιων εμπειρικών ιατρών, που είναι του Γεωργίου Χαϊδευτού και Εμμανουήλ Γιαννέλη, από την Παναγία, του Νικολάου Βασιλικού, από το Θεολόγο, του Φυλακτού Βαρσαμίδα, από τις Μαριές, του Βασιλείου ή Βασιλάκη Δημητριάδη, από την Καλλιράχη, και του Αναστασίου Νικήτα, από το Καζαβίτι¹. Με την παρούσα εργασία μας και νέα ονόματα εμπειρικών ιατρών έρχονται στη δημοσιότητα και λύσεις δίνονται σε θέματα που μας είχαν απασχολήσει παλιότερα.

1. Βλ. Κωνσταντίνου Χιόνη, Οι γιατροί της Θάσου και της Καβάλας κατά την περίοδο 1860-1930, περ. «Θασιακά», τ. 5 (1988), σ. 82-83.

ΑΓΝΩΣΤΟΙ ΘΑΣΙΟΙ ΠΡΑΚΤΙΚΟΙ ΙΑΤΡΟΙ

Ένας από τους Θάσιους πρακτικούς ιατρούς που ξεχώρισαν κατά τον περασμένο αιώνα είναι ο Αυγουστής Σωτηρίου, από το Κάστρο. Τ' όνομά του έρχεται για πρώτη φορά στη δημοσιότητα από μια σειρά εγγράφων που διασώθηκαν στο αρχείο της οικογένειας αυτής. Ο ίδιος στον κώδικα των ιατρικών συνταγών του σημειώνει ότι ήταν 18 ετών, όταν παντρεύτηκε στις 8 Μαΐου 1831². Επομένως γεννήθηκε το 1813. Από την πρώτη του γυναίκα Μόρφου απέκτησε τρία παιδιά, τη Θωμά, που γεννήθηκε στις 12 Σεπτεμβρίου 1839, την Αρέθια, που γεννήθηκε στις 21 Ιανουαρίου 1844, και τον Αναστάσιο, που γεννήθηκε στις 28 Μαρτίου 1847. Η Μόρφου πρέπει να πέθανε προ του 1850, αφού ο γιος του Σωτήριος από τη δεύτερή του γυναίκα Ελένη γεννήθηκε στις 28 Φεβρουαρίου 1850. Στις 28 Ιανουαρίου 1855 απέκτησε και το Δημήτριο³, ο οποίος θα πρέπει να πέθανε σε μικρή ηλικία, αφού δε μνημονεύεται στη διαθήκη του, που συντάχτηκε στις 24-7-1882. Αντί του Δημητρίου αναφέρεται στη διαθήκη του η Μόρφου⁴, γεγονός που σημαίνει ότι ο Δημήτριος θα είχε πεθάνει και ότι μετά το 1855 απέκτησε κι άλλο παιδί, που το ονόμασε Μόρφου, προς τιμήν της πεθαμένης πρώτης γυναίκας του.

Ο Αυγουστής Σωτηρίου χρημάτισε ιατρός στο Κάστρο πάνω από 50 χρόνια. Οι δημογέροντες του Καστρού βεβαιώνουν στο από 11-10-1872 πιστοποιητικό που εξέδωσαν ότι «υπήρξε ιατρός άριστος διά πάσαν ασθένειαν» και ότι εξυπηρέτησε με την ιατρική του τέχνη και άλλα χωριά της Θάσου⁵. Αναφέρουν ακόμα ότι ήταν τίμιος και αγαπητός στους κατοίκους του Καστρού. Από άλλα έγγραφα, όμως, αποδεικνύεται ότι δεν ήταν και τόσο ιδεαλιστής κατά την άσκηση των ιατρικών καθηκόντων του, αφού υποχρέωσε το θείο του Κωνσταντίνο Μάρκου να του μεταβιβάσει το 1861 ένα σπίτι του αξίας 1600 γροσίων για τις ιατρικές υπηρεσίες που του παρέσχε κατά την περίοδο 1845-1861⁶. Πιο χαρακτηριστική είναι μια άλλη περίπτωση της πεθεράς του Φλορίνας⁷, που την εξανάγκασε να του μεταβιβάσει ένα χωράφι και δύο

2. Βλ. στο εσωτερικό μέρος του εμπροσθίου εξωφύλλου του κώδικα ιατρικών συνταγών του Αυγουστή Σωτηρίου.

3. Κώδικας ιατρικών συνταγών Αυγουστή Σωτηρίου, σ. 144.

4. Βλ. Παράρτημα, αριθ. εγ. 8.

5. Βλ. Παράρτημα, αριθ. εγ. 3.

6. Βλ. Παράρτημα, αριθ. εγ. 1.

7. Στο αρχείο του Αυγουστή Αναστασιάδη διασώζεται και το από 25-9-1875 πωλητήριο έγγραφο, όπου η Φλορίνα, γυναίκα του μακαρίτη Αυγουστή Διαματάρη, επώλησε στο γαμπρό της Αυγουστή Σωτηρίου 3 ελαιόδενδρα. Στο παραπάνω πωλητήριο η πεθερά του αναφέρεται ως Φλορίνα και όχι ως Φλορίνα.

ελαιόδενδρα για τις αρρώστιες που τη θεράπευσε το 1876⁸. Έτσι εξηγείται με ποιο τρόπο απέκτησε τη μεγάλη περιουσία του, που την αφήνει στους κληρονόμους του με την από 24-7-1882 διαθήκη του.

Από τα παιδιά του Αυγουστή Σωτηρίου ακολούθησαν το ιατρικό επάγγελμα και οι δύο γιοι του. Ο ένας μάλιστα, ο Σωτήριος Μάρκου⁹, λέγεται ότι πήγε στο Πορτ-Σάιτ για να μάθει την ιατρική επιστήμη. Δεν ξέρουμε αν λειτουργούσε στο Πορτ-Σάιτ κανένα πανεπιστήμιο τότε ή καμιά ταχύρρυθμη σχολή για να μαθητεύουν πρακτικοί γιατροί. Η πληροφορία αυτή για τη φοίτηση του Σωτηρίου Μάρκου στο Πορτ-Σάιτ, που προέρχεται από τη μακαριτισσα πια Μάρθα Αναστασιάδη, νύμφης του ιατρού Αυγουστή Αναστασιάδη (1875-1958)¹⁰, ενισχύεται και από την παρουσία του Σωτηρίου Μάρκου στο Πορτ-Σάιτ, αφού διασώζεται και η άδεια διαμονής του, που εκδόθηκε από τον Έλληνα πράκτορα του Σουέζ Γ. Λεοντίδη, στις 26 Φεβρουαρίου 1868, και από το προσωρινό διαβατήριο, που εξέδωσε το ελληνικό υποπροξενείο του Πορτ-Σάιτ, στις 14/28 Μαρτίου 1868, σ' αντικατάσταση εκείνου που χάθηκε κατά την πυρπόληση του Σαλουφίου, πλησιόχωρου με το Πορτ-Σάιτ αιγυπτιακού χωριού¹¹. Τα ίχνη του Σωτηρίου Μάρκου χάνονται στα μετέπειτα χρόνια. Δεν πρέπει να διέμενε στο Κάστρο, αφού δεν υπογράφει ούτε στη διαθήκη του πατέρα του, η οποία υπογράφεται από τ' άλλα παιδιά της πρώτης γυναίκας του Αυγουστή Σωτηρίου¹².

Ο άλλος γιος του Αυγουστή Σωτηρίου, ο Αναστάσιος, διακρίθηκε ως πρακτικός ιατρός στο Κάστρο. Στην αρχή αναφέρεται ως Αναστάσιος Αυγουστή ή Αυγουστίδη ή ως Αναστάσιος Ιατρός. Αργότερα καθιερώθηκε και ανα-

8. Βλ. Παράρτημα, αριθ. εγ. 5.

9. Δεν αναφέρεται ως Σωτήριος Αυγουστή αλλ' ως Σωτήριος Μάρκου, επειδή το Μάρκου είχε καθιερωθεί από τον παππού του και παρέμεινε ως επίθετο στα υπόλοιπα αδέρφια του πατέρα του.

10. Για τον ιατρό Αυγουστή Αναστασιάδη βλ. *Γεωργίου Αυγουστίδη*, Ο Θάσιος ιατρός Αυγουστής Αναστασιάδης (1875-1958), περ. «Θασιακά», τ. 8 (1992-93), σ. 7-40.

11. Και τα δύο έγγραφα διασώζονται στο αρχείο του Αυγουστή Αναστασιάδη. Το από 26-2-1868 έντυπο, που συμπληρώθηκε από τον Έλληνα πράκτορα του Σουέζ, είναι γραμμένο στα ελληνικά, ενώ το έντυπο προσωρινό διαβατήριο, που εκδόθηκε από το ελληνικό υποπροξενείο του Πορτ-Σάιτ, είναι γραμμένο και συμπληρωμένο στα γαλλικά. Το ελληνικό υποπροξενείο του Πορτ-Σάιτ φαίνεται ότι αντιπροσωπεύεται από ξένο, γιατί, ενώ η σφραγίδα που τίθεται φέρει τον ελληνικό τίτλο της, η υπογραφή του υποπροξένου είναι γραμμένη με ξενικά γράμματα. Μόνο η σημείωση, που βρίσκεται κάτω από το signature du porteur, είναι γραμμένη στα ελληνικά και αναφέρει: «Ο φέρων το παρόν απώλεσε το διαβατήριόν του εν τω χωρίω Σαλουφίω πυρπολυθέντος».

12. Βλ. Παράρτημα, αριθ. εγ. 8.

φέρεται ως Αναστάσιος Αναστασιάδης¹³. Υπήρξε μια πολύπλευρη προσωπικότητα. Αναμείχθηκε με τα κοινοτικά και διετέλεσε χρόνια προεστώ, πρόεδρος της ορφανοεπιτροπής Κάστρου¹⁴ και έφορος της σχολής του χωριού του. Από δημογέροντες του Κάστρου κατηγορήθηκε για αυταρχικότητα κατά τα έτη 1894-95¹⁵. Συνεχίζει τη δράση του και μετά την απελευθέρωση της Θάσου. Γιος του είναι ο ιατρός Αυγουστής Αναστασιάδης, που ξεχώρισε απ' όλους τους άλλους και για το χαρακτήρα του και για τις επιστημονικές γνώσεις του. Το γενεαλογικό δένδρο της οικογένειας αυτής μας το δίνει ο ίδιος ο Αναστάσιος σε μια σημείωσή του, που την ανέγραψε σ' ένα κατάστιχο λογαριασμών του και αναφέρει: «Καταγραφή γενεάς, πόθεν καταγόμεθα· ο προσπαππούς μου ονομάζονταν Μάρκος Διαμαντή, ο παππούς μου Σωτήριος Μάρκου, ο πατήρ μου Αυγουστής Σωτηρίου, εγώ δε Αναστάσιος Αυγουστίδη»¹⁶.

Κατά την ίδια χρονική περίοδο μερικές αγοραπωλησίες στο Κάστρο συντάσσονται από κάποιο Δημήτριο ιατρό. Δε γνωρίζουμε βέβαια τίποτα σχετικό για τον αναφερόμενο ιατρό, ούτε αν ήταν πανεπιστημιακός ή πρακτικός. Από τα έγγραφα, όμως, που συντάσσει, φαίνεται ότι ξέρει γράμματα¹⁷.

Πρακτικοί ιατροί αναφέρονται και σ' έγγραφα που προέρχονται και από άλλες κοινότητες της Θάσου. Από συμφωνία που έγινε, στις 18-9-1866, ανάμεσα σε πρακτικό ιατρό και σ' οικογένεια άρρωστου παιδιού μαθαίνουμε για την παρουσία του Μάρκου Βατζαξή¹⁸ στο Θεολόγο. Από επιστολή ακόμα που γράφτηκε στις 3-5-1878 πληροφορούμαστε για άλλους δύο πρακτικούς ια-

13. Βλ. Γεωργίου Αστεριάδη, Ο πρώτος εκλογικός κατάλογος της Υποδιοικήσεως Θάσου (1915), περ. «Θασιακά», τ. 8 (1992-93), σ. 304, όπου επίσημα αναφέρεται ως Αναστάσιος Αναστασιάδης.

14. Βλ. το από 4-11-1896 έγγραφο του μητροπολίτη Μαρωνείας, που εξουσιοδοτεί τον προεστό του Κάστρου Αναστάσιο Ιατρό ως πρόεδρο της ορφανοεπιτροπής της κοινότητάς του να παρίσταται «ενώπιον παντός αρμοδίου δικαστηρίου, ενάγει ή ενάγηται, κάμνει ανακοπές, εφέσεις, αναψηλαφήσεις και αναιρέσεις, υπογράφει, κοινοποιεί και δέχεται παν έγγραφον, ενάγει και δέχεται όρκους, προτείνει, εξαιρεί μάρτυρας και δικαστάς...». Το έγγραφο προέρχεται από το αρχείο του Αυγουστή Αναστασιάδη, δημοσιεύεται στον παρόντα τόμο από τον κ. Λάζαρο Κοεμτζόπουλο.

15. Βλ. Γεωργίου Αυγουστίδη, ό.π., σ. 14.

16. Βλ. σχετικό κατάστιχο στο αρχείο του Αυγουστή Αναστασιάδη, σ. 63α. Από το κατάστιχο λείπουν οι 48 πρώτες σελίδες. Έτσι αρχίζει από τη σελ. 49 και τελειώνει στη σελ. 94. Υπάρχουν και λευκές σελ., που είναι οι 49, 51-57, 61-62, 63-72 και 91-92.

17. Έγγραφα, που έχει συντάξει ο Δημήτριος Ιατρός, βρίσκονται και στο αρχείο της οικογένειας του Βαγγέλη Σταμπούλη, βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, Το αρχείο της οικογένειας του Βαγγέλη Σταμπούλη, περ. «Θασιακά», τ. 8 (1992-1993), σ. 163, 165, 168, 170 και 171. Βλ. ακόμα και στο Παράρτημα, αριθ. εγ. 1 και 5.

18. Βλ. Παράρτημα, αριθ. εγ. 2.

τρούς στο Θεολόγο. Ο ένας ήταν ο κοινοτικός ιατρός Μετζιάδος και ο άλλος ο Νικόλαος Βασιλείου¹⁹. Ο πρώτος θα πρέπει να ήταν ξένος, που είχε προσληφθεί με κοντότα από την κοινότητα, ενώ ο δεύτερος ήταν ο γνωστός Θεολογίτης πρακτικός ιατρός Νικόλαος Βασιλείου, που αναφέρεται συνήθως και ως Βασιλικός. Για τη ζωή και το έργο του Νικολάου Βασιλείου έχουμε αρκετές πληροφορίες. Γεννήθηκε το 1841, αφού, όταν πέθανε το 1911, ήταν 70 ετών²⁰. Την ιατρική τέχνη την έμαθε από τον πατέρα του Βασίλη Παπαοικονόμου²¹, που ήταν κι εκείνος πρακτικός ιατρός. Πρέπει να είχε φήμη καλού ιατρού, αφού οι άρρωστοι απέφευγαν τον κοινοτικό ιατρό Μετζιάδο και απευθύνονταν σ' αυτόν για την προμήθεια των φαρμάκων τους, με τη μεσολάβηση μάλιστα συγγενικών του προσώπων²². Διετέλεσε μέλος της Επιτροπής Ορφανών Θάσου, πρόεδρος της Επιτροπής Ορφανών Θεολόγου και χρόνια προεστώς Κάτω Θεολόγου²³. Εκπροσώπησε την κοινότητά του σε Γενικές Συνελεύσεις και σε διάφορες Επιτροπές. Από τον επικήδειό του χαρακτηριστικό είναι το απόσπασμα που αναφέρει: «*Άξιον τέκνον της πατρίδος διατελέσας ευηργέτησε πολλαπλώς αυτήν ως πρόεδρος του Δικαστηρίου, ως έφορος της σχολής, προεστώς της Κοινότητας, πρόεδρος της επί των Ορφανών Επιτροπής, επιστατήσας επί της ανεγέρσεως της σχολής ως ιατρός. Καίτοι μη κάτοχος παιδείας, διά της πείρας της προσκτηθείσης εκ της ανά τα πολιτικά διατριβής παρέσχε πολλαπλώς ωφελείας τη πατρίδι επιδείξας μέγαν ζήλον και μεγίστας προσπάθειάς διά το καλόν της πατρίδος*»²⁴.

Από το Θεολόγο καταγόταν ακόμα και ο πρακτικός ιατρός Αναστάσιος Πιστέλας, ο οποίος μνημονεύεται σε πωλητήριο έγγραφο που συντάχθηκε στις 27-2-1871. Με το πωλητήριο αυτό έγγραφο μεταβιβάζεται από τον ιατρό ένας κήπος του στον Αθανάσιο Αργυρόπουλο²⁵.

19. Βλ. Παράρτημα, αριθ. εγ. 6.

20. Στον επικήδειό του, που διασώζεται ένα μέρος του στο αρχείο της οικογένειας Βασιλικού, αναφέρεται ότι ήταν εβδομηντάχρονος το 1911 που πέθανε. Ο επικήδειος είναι γραμμένος σε δίφυλλο ριγωτό χαρτί μικρών διαστάσεων 0,211×0,135.

21. Βλ. *Κωνσταντίνου Χιόνη*, Βιογραφίες νεότερων ανδρών της Θάσου, περ. «Θασιακά», τ. 2 (1985), σ. 115, καθώς και στο *Ιδίον*, Δύο ανέκδοτα δικαιοπρακτικά έγγραφα των χρόνων της τουρκοκρατίας, εφημ. «Ταχυδρόμος» Καβάλας, αρ. φ. 11400/19-1-1973.

22. Βλ. Παράρτημα, αριθ. εγ. 6.

23. Για πρώτη φορά αναφέρεται ως προεστώς Κάτω Θεολόγου σε πωλητήριο έγγραφο που συντάχθηκε στις 17-10-1891 και βρίσκεται στο αρχείο της οικογένειας του Σπύρου Θεμελή. Τον συναντούμε κι αργότερα κατά τα έτη 1902-4, βλ. *Κωνσταντίνου Χιόνη*, Ένα πρωτόκολλο εισαγομένων εγγράφων των ετών 1902-4, από το Θεολόγο, περ. «Θασιακά», τ. 2 (1985), σ. 91-92 και 100.

24. Βλ. τον επικήδειό του που διασώζεται στο αρχείο της οικογένειας του Βασιλικού.

25. Το έγγραφο διασώζεται στο αρχείο της οικογένειας του Σπύρου Θεμελή.

ΠΩΣ ΑΠΟΚΤΟΥΣΑΝ ΙΑΤΡΙΚΕΣ ΓΝΩΣΕΙΣ ΟΙ ΠΡΑΚΤΙΚΟΙ

Ο κλασικός τρόπος απόκτησης ιατρικών γνώσεων ήταν η μαθήτευση των νέων σε παλιούς πρακτικούς ιατρούς. Οι συγγενείς των πρακτικών, επειδή παρακολουθούσαν το ιατρικό έργο αυτών, ήσαν εκείνοι που μάθαιναν βασικά πράγματα από την ιατρική τέχνη τους. Έτσι το ιατρικό επάγγελμα κατήντησε σχεδόν οικογενειακό, αφού ο πατέρας μάθαινε την ιατρική τέχνη στο γιο, ο γιος στον εγγονό κ.ο.κ. Χαρακτηριστικές είναι οι περιπτώσεις οικογενειών που άσκησαν το ιατρικό επάγγελμα για 3-4 γενιές. Αναφέρουμε την οικογένεια του επιστήμονα ιατρού Αυγουστή Αναστασιάδη (1875-1958), που ο προσπάππος του Σωτήριος Μάρκου, ο παππούς του Αυγουστή Σωτηρίου και ο πατέρας του Αναστάσιος Αυγουστή ή Αναστασιάδης άσκησαν όλοι τους το επάγγελμα του πρακτικού ιατρού²⁶. Το ίδιο συνέβη και στην οικογένεια του επιστήμονα ιατρού Γεωργίου Βασιλικού (1894-1978), αφού και ο παππούς αυτού Βασίλης Παπαοικονόμου²⁷ και ο πατέρας του Νικόλαος Βασιλείου ή Βασιλικού είχαν ασκήσει το επάγγελμα του πρακτικού ιατρού. Παρόμοια παρατηρείται και στην οικογένεια του επιστήμονα ιατρού Δημητρίου Βασιλειάδη, που ο παππούς του Κωνσταντίνος και ο πατέρας του Βασίλειος ή Βασιλάκης²⁸ υπήρξαν πρακτικοί ιατροί στην Καλλιράχη. Αναφέρουμε ακόμα και την περίπτωση του επιστήμονα οδοντίατρου Ιφικράτη Γιαννέλη, που πατέρας του ήταν ο πρακτικός ιατρός Εμμανουήλ Γιαννέλης, από την Παναγία²⁹.

Υπάρχουν βέβαια και άλλοι τρόποι απόκτησης ιατρικών γνώσεων. Οι φαρμακοποιοί που υπηρετούσαν σε νοσοκομεία μεγαλουπόλεων αποκτούσαν ιατρικές γνώσεις. Γι' αυτό όσοι φαρμακοποιοί συμπλήρωναν πενταετή υπηρεσία σε τέτοια νοσοκομεία μπορούσαν ν' ασκήσουν το επάγγελμα του πρακτικού ιατρού³⁰.

Ιατρικές γνώσεις αποκτούσαν ακόμα κι εκείνοι που φοιτούσαν στη σχολή του Πορτ-Σάιτ. Δεν ξέρουμε μόνο αν η αναφερόμενη σχολή ήταν ταχύρυθμη και προοριζόταν για πρακτικούς ή είχε κάποιο πανεπιστημιακό επίπεδο.

ΑΔΕΙΑ ΑΣΚΗΣΗΣ ΙΑΤΡΙΚΟΥ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΟΣ ΣΕ ΠΡΑΚΤΙΚΟΥΣ

Το ερώτημα που τίθεται σ' αυτόν που ασχολείται με το θέμα μας είναι

26. Βλ. *Γεωργίου Αυγουστίδη*, ό.π., σ. 12.

27. Βλ. *Κωνσταντίνου Χιόνη*, Δύο ανέκδοτα δικαιοπρακτικά έγγραφα των χρόνων της τουρκοκρατίας, εφημ. «Ταχυδρόμος» Καβάλας, αρ. φ. 11400/19-1-1973.

28. Βλ. *Σταύρου Μερτζίδη*, Οι Φίλιπποι, Εν Κωνσταντινουπόλει 1897, σ. 235, όπου ο ιατρός Βασίλειος Δημητριάδης αναφέρεται ως συνδρομητής της έκδοσης αυτής.

29. Βλ. *Σταύρου Μερτζίδη*, ό.π., σ. 234.

30. Βλ. Παράρτημα, αριθ. εγ. 4.

το ποιος χορηγούσε την άδεια της άσκησης του ιατρικού επαγγέλματος στον πρακτικό ιατρό. Αρχικά ο πρακτικός ιατρός εργαζόταν στο μέρος που τον ήξεραν, δηλαδή μέσα στη δική του κοινότητα. Για να μπορούσε, όμως, να εργασθεί και σ' άλλη κοινότητα θα έπρεπε να προσκομίσει πιστοποιητικό της τοπικής προσοδοδημογεροντίας ότι εχρημάτισε ιατρός στον τόπο του και ότι «μετέρχετο την ιατρικήν τέχνην χρόνων πολλών». Μόνο έτσι θα ήταν ελεύθερος να «μετέλθῃ εἰς ξένον μέρος και μεταχειρισθῇ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ τέχνην»³¹.

Ἄδεια γιὰ άσκησῆ του ιατρικοῦ επαγγέλματος χορηγοῦσαν και τα μεγάλα νοσοκομεία σε φαρμακοποιούς που είχαν υπηρετήσει για πέντε συνεχή χρόνια στα νοσοκομεία αυτά. Ἐτσι οι ιατροί του Γραικικοῦ Νοσοκομείου Σμύρνης πιστοποιοῦν ότι «ο Αθανάσιος Οικονομίδης χρηματίσας επί πέντε ἔτη φαρμακοποιός εν τῷ μνησθέντι νοσοκομείῳ μετὰ μεγάλης δε επιμελείας και ζήλου υπηρετήσας εἶναι εἰς θέσιν να μετέρχεται τὸν πρακτικόν ιατρόν»³². Το πιστοποιητικό υπογράφεται στις 25-11-1872 από τους ιατρούς του Γραικικοῦ Νοσοκομείου Σμύρνης Μιλτιάδη Εμμανουήλ, Ι. Κοντολέοντα, Π. Πάγκαλο, Ν. Τυπάλδο, Α. Masgana, Σόλ. Βούλγαρι και Δ. Χρόνη. Η γνησιότητα της υπογραφής των ιατρών που υπογράφουν το παραπάνω πιστοποιητικό βεβαιώνεται και από το ελληνικό προξενείο της Σμύρνης για τους πέντε Ἑλληνες ιατρούς και από το γαλλικό για το Γάλλο ιατρό Α. Masgana. Το ίδιο πιστοποιητικό επικυρώνεται αργότερα και από το δημαρχιακό ιατρό της Θεσ/νίκης D. Bogas³³. Ἄλλα δύο πιστοποιητικά, που εκδόθηκαν μετέπειτα, στις 31 Μαΐου 1881 και 8 Απριλίου 1887, από τις δημαρχίες του Πολυγύρου και Λιτοχώρου, αποδεικνύουν ότι και οι πρακτικοί ιατροί της κατηγορίας αυτής φρόντιζαν να προμηθεύονται με πιστοποιητικά καλής διαγωγής και ευδόκιμης υπηρεσίας από τα μέρη όπου υπηρέτησαν³⁴. Ο Αθανάσιος Οικονομίδης, αφού εργάσθηκε ως πρακτικός ιατρός στον Πολύγυρο και στο Λιτόχωρο, υπέπεσε στη δυσμένεια της τουρκικής διοίκησης και εξορίστηκε στη Χρυσούπολη, όπου και διέμενε μέχρι το 1906³⁵. Στη συνέχεια ήλθε κι εγκαταστάθηκε στην Καβάλα. Με την είσοδο των Βουλγάρων στην πόλη αυτή ο Αθανάσιος Οικονομίδης πέρασε το 1916 στη Θάσο, όπου και αρθρογραφοῦσε στην εφημερίδα «Σημαία», που είχε μεταφερθεί και τυπωνόταν προσωρινά εκεί³⁶. Από

31. Βλ. Παράρτημα, αριθ. εγ. 3.

32. Βλ. Παράρτημα, αριθ. εγ. 4.

33. Βλ. Παράρτημα, αριθ. εγ. 4.

34. Βλ. Παράρτημα, αριθ. εγ. 7 και 9.

35. Βλ. Κωνσταντίνου Χιόνη, Οι γιατροί της Θάσου και της Καβάλας κατά την περίοδο 1860-1930, περ. «Θασιακά», τ. 5 (1988), σ. 91.

36. Βλ. Κωνσταντίνου Χιόνη, Η έκδοση της «Σημαίας» στη Θάσο, στη στήλη «Διάφορα», περ. «Θασιακά», τ. 3 (1986), σ. 184.

τη Θάσο κατέφυγε στο Λιτόχωρο κι επέστρεψε στην Καβάλα μετά την απελευθέρωσή της. Πέθανε το 1924³⁷.

Τίτλους της σχολής του Πορτ-Σάιτ δεν μπορέσαμε ν' ανεύρουμε, για να διαπιστώσουμε και το ρόλο της αναφερόμενης σχολής, αν δηλαδή η σχολή προοριζόταν για φοίτηση πρακτικών ή εξυπηρετούσε κάποιες πανεπιστημιακές ανάγκες.

Το καθεστώς της χορήγησης πιστοποιητικών από τις προσοδοδημογεροντίες στους πρακτικούς ιατρούς για την άσκηση του ιατρικού επαγγέλματός των συνεχίστηκε καθ' όλη τη διάρκεια της αιγυπτιοκρατίας. Το 1903, όμως, η νέα τουρκική διοίκηση απαγορεύει στους μουχτάρηδες και δημάρχους να χορηγούν αποδεικτικά ιατρικής, γιατί τούτο ανήκε στην αρμοδιότητα της αυτοκρατορικής ιατρικής σχολής³⁸. Μετά την απελευθέρωση οι παλιοί πρακτικοί ιατροί που ζούσαν δεν αναφέρονται στα δημόσια έγγραφα με τον παλιό τίτλο του ιατρού. Στον εκλογικό κατάλογο της Υποδιοικήσεως Θάσου, που εκδόθηκε το 1915, ο Αναστάσιος Αναστασιάδης του Αυγουστή, που ήταν τότε 70 ετών, αναφέρεται ως κτηματίας³⁹, ενώ ο Εμμανουήλ Γιαννέλης, 70 ετών, αναφέρεται χωρίς επάγγελμα⁴⁰. Σ' αναφορά, όμως, που στέλνουν το 1917 οι αντιπρόσωποι του λαού της Θάσου στον πρωθυπουργό Ελευθέριο Βενιζέλο ο Αναστάσιος Αναστασιάδης μνημονεύεται με τον παλιό πάλι τίτλο του ιατρού⁴¹.

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΙΑΤΡΙΚΕΣ ΓΝΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΙΑΤΡΩΝ

Όλοι οι πρακτικοί ιατροί ήταν σχεδόν αγράμματοι. Αν εξαιρέσουμε το Δημήτριο, ιατρό του Κάστρου, που ξέρει να συντάσσει διάφορα δικαιοπρακτικά έγγραφα, οι υπόλοιποι με δυσκολία γνωρίζουν να γράφουν. Η γραφή τους είναι δυσανάγνωστη με πολλές ασυνταξίες και ορθογραφικά λάθη. Δεν έχουν φοιτήσει οι περισσότεροι σε σχολεία. Η πείρα από τη ζωή τους έμαθε και να υπογράφουν και να σημειώνουν μερικά πράγματα. Χαρακτηριστικό είναι το απόσπασμα από τον επικήδειο που εκφωνήθηκε το 1911, όταν πέθανε ο πρα-

37. Ο κ. Αθανάσιος Οικονομίδης μας πληροφόρησε ότι ο παππούς του πέθανε το 1924 και ότι συνέχισε το ιατρικό επάγγελμά του και μετά την απελευθέρωση, ως το 1919-20 που τέλειωσε ιατρός ο γιος του Ιωάννης Οικονομίδης.

38. Βλ. Κωνσταντίνου Χιόνη, 'Ένα πρωτόκολλο εισαγομένων εγγράφων των ετών 1902-4 από το Θεολόγο, περ. «Θασιακά», τ. 2 (1985), σ. 102-103.

39. Βλ. Γεωργίου Αστεριάδη, Ο πρώτος εκλογικός κατάλογος της Υποδιοικήσεως Θάσου (1915), περ. «Θασιακά», τ. 8 (1992-93), σ. 304.

40. Βλ. Γεωργίου Αστεριάδη, ό.π., σ. 265.

41. Βλ. Ανωμόμου, Πατριωτική εκδήλωση του λαού της νήσου Θάσου, Αύγουστος 1917, Εν Αθήναις 1917, σ. 28.

κτικός ιατρός Νικόλαος Βασιλείου: «Καίτοι μη κάτοχος παιδείας διά της πείρας της προσκτηθείσης εκ της ανά τα πολιτικά διατριβής παρέσχε πολλαπλάς ωφελείας τη πατρίδι επιδείξας μέγαν ζήλον και μερίστας προσπάθειάς διά το καλόν της πατρίδος»⁴².

Ανάλογες είναι και οι ιατρικές γνώσεις τους. Είναι πολύ περιορισμένες. Από τους κώδικες των ιατρικών συνταγών τους μπορεί ο καθένας ν' αντιληφθεί σε ποιο επίπεδο βρίσκονται οι ιατρικές γνώσεις τους. Γενικά ακολουθούν συνταγές άλλων πρακτικών ιατρών ή αντιγράφουν ρετσέτες για παρασκευή φαρμάκων με δοσολογίες που τους στέλνουν φαρμακοποιοί από την Καβάλα ή τη Θεσ/νίκη⁴³. Γνωρίζουν τις φαρμακευτικές ιδιότητες που έχουν ορισμένα φυτά καθώς και μερικά άλλα προϊόντα. Σημειώνουν μάλιστα με τους αντίστοιχους κωδικούς αριθμούς και τις διεθνείς ξενικές ονομασίες τους όλα τα γνωστά βότανα που θεωρούνται χρήσιμα για την καταπολέμηση διάφορων ασθενειών. Έτσι στον ιατρικό κώδικα του Αυγουστή Σωτηρίου, που χρησιμοποιήθηκε και συμπληρώθηκε και από το γιο του Αναστάσιο Αναστασιάδη, διαβάζουμε: «1134: κισάμπελος ελιμιστι, κισαμπελος παριερα λατιμιστι ριζα εινη χοντρι δια ριματικα» ... «1175: ροδοδενδρομ χρισανθεομ λατιμιστι, ροσζαζ γαλιστι, ροδοδενδρο εβρεο ειταλιστι ολον το χορτον μεταχιριζιτι δια ριματικα» ... «1198: βαλεριανα σιλβεστρα ειταλιστι, φιτζιναλις λατιμιστι, εις θερμι κεφαλοπονον» ... «1102: σαποναρια κομοννε ειταλιστι ριζα εινη δια σκολικια», «1194: εισοπος ο φιτζιναλις λατιμιστι ολον το χορτον δια πνεβμονα»...«1890: τοξικοδεντρον ρος ελιμιστι, σομακο ειταλιστι, ερπαλαποκ γαλιστι, το φιλοτο, στω αποπλιξιαν σταρια 8» ... «1155: πιροξιλον περουφερο λατιμιστι, βαλσαμον δουλπερον ειταλιστι δινετι εις ασμα» ... «1164: ποτεντιλα ρεπτεν λατιμιστι, ειποτεντιλα ειταλιστι εις διαριαν, ριζα εινη» ... «1110: κομβοβουλους ειαλαπα λατιμιστι εις δισκιλιοσιτα», «1138: κροκος στατιβονς λατιμιστι, τζεφεράνο ειταλιστι δοσις στον κολικοπονο», «1078: αρκιον ελιμιστι, βαρδανα λατιμιστι διδετι εις τιν ποδαλγιαν κε ριματικα ριζα εινη κλπ.⁴⁴ Από τους κωδικούς αυτούς αριθμούς και τις ξενικές ονομασίες που αναφέρονται προκύπτει ότι το μέρος τούτο της καταγραφής πρέπει να έχει ξεσηκωθεί από κάποιο επιστημονικό σύγγραμμα της εποχής εκείνης. Αντίθετα οι συνταγές που προέρχονται από άλλους πρακτικούς ιατρούς, ασκητές ή καλογέρους και καταγράφονται στον κώδικα του Αυγουστή Σωτηρίου προκαλούν τρομερή εντύπωση με τα όσα αναφέρουν. Χαρακτηριστική είναι

42. Βλ. επικήδειό του στο αρχείο της οικογένειας Βασιλικού.

43. Βλ. Παράρτημα, αριθ. εγ. 10. Ένα τιμολόγιο με τιμές και φάρμακα από φαρμακείο της Θεσ/νίκης διασώζεται και στο αρχείο της οικογένειας Βασιλικού.

44. Κώδικας ιατρικών συνταγών Αυγουστή Σωτηρίου, σ. 24-31.

η συνταγή του Σεραφείμ, που υποδεικνύει το κινίνο, το εμετικό και το κινητικό για τη θεραπεία κάθε αρρώστιας. Στη συνταγή αναφέρονται τα εξής: «κατα τιν παραδοσιν οπου με εκαμι ο σεραφιν ο,τι αστινια κε αν ινι, προτα να δοσο κινινο, το ταχι εμετικο, τιν αλι κινιτικο, μετα ταφτα ακολουθοθς το κινινο θεραπεβετι το εμετικο μια ορα κε μια κοταλια κε σα ξερασι να μι παρι αλου»⁴⁵. Όλες οι αρρώστιες βέβαια δε θεραπεύονται με κινίνο. Πάντως το όνομα του Σεραφείμ αναφέρεται και σε ρετσέτα θεραπείας των ρευματικών, όπου το παρασκεύασμα είτε πίνεται είτε δίνεται σε χάπια⁴⁶.

Ο Αυγουστής Σωτηρίου ακολουθεί και συνταγές κάποιου ασκητή. Για τη θεραπεία της θέρμης το ματζούνι του ασκητή παρασκευάζεται από 5 δράμα κίνα, 5 δρ. μοσχοκάρυδο, 2 δρ. ριβέντι, 35 δρ. μέλι και 24 δρ. σολφάτου⁴⁷. Για τον πόνο χρειάζεται: «σοδα ενα δραμι να περνις προτα, λιμον του ζουμισο δραμι εφθις να περνις δια τον πονον· τουτο εινι τον ασκιτι ορμινιμα»⁴⁸. Για τη φλόγωση του αίματος και του πνεύμονα η συνταγή του ασκητή είναι: «εξι σταρια διγitalε, ειβδομιτα δραμια νερο ζαματιστο να σταθι μισι ορα κε να το στρακισις καλα να περνις διον κοταλες τιν ιμερα ολιν κε τουτου εινι τον ασκιτι»⁴⁹.

Για τη θεραπεία των κολικών καταχωρείται το 1881 η ρετσέτα του Δημήτρη Γανωτή, που αναφέρει: «δια κολικα ο,τι λογισ κε αν ινι ξολοθρεβετι: διαργιρον δραμια πεντι, δρα. 5, αφιονι δραμια πεντι, δρα. 5, σαρισαπουρ δραμια πεντι, δρα. 5, κανελα δραμια δεκα, δρα. 10, ενα μοσκοκαρυδον 1, τι σοπιας μελανι δραμια 10, ενα δραμι φαρμακι ασπρο 1, διο λιμονια το τζομι, ενα αβγο κροκο, λαδι δραμια δεκα 10, σοσμε δραμια εικατο δρα. 100· ο ειδραγιρος να τον αναλisis με το σαλι σου κε με ολιγον λαδι, το φαρμακι να το αναλisis με το σαλι σο· τον διμιτρι γανοτι ριζετα: 1881»⁵⁰. Η διάλυση του υδράργυρου ή του φαρμακίου με το σάλι του πρακτικού ιατρού μπορούσε να μεταδώσει στον ασθενή κάποιο μικρόβιο.

Στον κώδικα του Αυγουστή Σωτηρίου καταχωρούνται και πολλές άλλες ρετσέτες. Αναφέρουμε μερικές, που είναι χαρακτηριστικές: «δια το ματι οπου εχι κοκηραδι αβγου ασπραδι κε εναν παρα ασιμενηον να το ταραξις ος μισι

45. Κώδικας ιατρικών συνταγών Αυγουστή Σωτηρίου, σ. 34.

46. Κώδικας ιατρικών συνταγών Αυγουστή Σωτηρίου, σ. 36.

47. Κώδικας ιατρικών συνταγών Αυγουστή Σωτηρίου, σ. 17. Για τη θεραπεία της θέρμης βλ. κι άλλες ρετσέτες στις σελ. 10, 11 και 17.

48. Κώδικας ιατρικών συνταγών Αυγουστή Σωτηρίου, σ. 37.

49. Κώδικας ιατρικών συνταγών Αυγουστή Σωτηρίου, σ. 37.

50. Κώδικας ιατρικών συνταγών Αυγουστή Σωτηρίου, σ. 139. Για κολικά αναφέρονται κι άλλες ρετσέτες.

ορα κε να βανις απον τρις σταλαματες στο ματι»⁵¹, «δια τα χηλωνη να κα-
 ψης ενα αβγο στη φωτια να το ψισης καλα κε να το καψις το χιλονι οσον δε-
 χεση διο κε τρις φορις οσον να ψοψιση κε μι κηνο θα πεση»⁵², «δια τιν διαριαν
 βολοκερι ενα δραμη τριψε το, βαλε κερακι κε ποτισε το, διαρια βουτερου δρα-
 μα 25, μελη δραμη 25, ξεχοριστα να ψεστουνε τα δηον κε να ξαφριστουνι·
 επητα τα διον βαλε τα ση ενα ανγκιο κε καμε τα ενα· βαλε βαλσαμον τον βιτα
 δραμη τεσιρα κε δουλιψε τα ολα καλα»⁵³. Για τη μήτρα που αιμορροεί ανα-
 φέρει: «δια τιν μιτραν που τρεχι εμα βαλε σκουνι τις στιψις δρα. 4 σε κριο
 νερο δρα. 100 κε βαλε πανι να το σικοσι το νερο κε βαλε το στο ποκιλι να στα-
 θι το εμα»⁵⁴. Για τη θεραπεία της φαγούρας η σχετική ρετσέτα προβλέπει:
 «μιλαροπιτρα δρα. 2, ταφι δρα. 5, μορτασανι δρα. 3, τρεμεντινα δρα. 2, ει-
 δραργιρον καθαρον δρα. 3, λαδιομον δρα. 25, να αλιβετι που εχι φαγουρα»⁵⁵.
 Για τον κολικόπονο χρειάζονται: «παροντι др. 3, στακτι др. 3, λαδι др. 5,
 ρακι др. 10»⁵⁶ ή διάργυρο др. 1, ριβέντι др. 1, μοσχοκάρυδο др. 1,20, κανέλα
 др. 1, μοσχοκάρφια др. 1, σωσμέ др. 100, σκουριά γύφτικη др. 8· «ει σκοργια
 να βρασι με εικατο δραμια ξιδι, να μινι ενα ρακοποτιρο να το βαλις μεσα»⁵⁷.

Από τους κώδικες με τις συνταγές των πρακτικών ιατρών ανευρέθησαν
 μόνο τρεις. Οι δύο πρώτοι, ήτοι του Βασιλάκη ή Βασιλείου Βασιλειάδη⁵⁸ και
 του Φυλακτού Βαρσαμίδα⁵⁹, που είχαμε εντοπίσει παλιότερα, δεν ξέρουμε
 σε ποιων χέρια βρίσκονται σήμερα. Ο τρίτος, που βρισκόταν στο αρχείο του
 μακαρίτη ιατρού Αυγουστή Αναστασιάδη, τέθηκε πρόσφατα στη διάθεσή μου
 από τον εγγονό αυτού κ. Αύγουστο Αναστασιάδη. Για την καλύτερη αξιολό-
 γησή του, όμως, τον έθεσα με τη σειρά μου στη διάθεση του ιατρού κ. Γεωρ-
 γίου Οικονομίδα⁶⁰.

51. Κώδικας ιατρικών συνταγών Αυγουστή Σωτηρίου, σ. 15.

52. Κώδικας ιατρικών συνταγών Αυγουστή Σωτηρίου, σ. 16.

53. Κώδικας ιατρικών συνταγών Αυγουστή Σωτηρίου, σ. 16.

54. Κώδικας ιατρικών συνταγών Αυγουστή Σωτηρίου, σ. 18.

55. Κώδικας ιατρικών συνταγών Αυγουστή Σωτηρίου, σ. 19.

56. Κώδικας ιατρικών συνταγών Αυγουστή Σωτηρίου, σ. 20.

57. Κώδικας ιατρικών συνταγών Αυγουστή Σωτηρίου, σ. 20.

58. Ο κώδικας το 1971 βρισκόταν στα χέρια του Καλλιραχιώτη ιατρού Θεοδώρου Παπαδημητρίου.

59. Ο κώδικας του πρακτικού ιατρού Φυλακτού Βαρσαμίδα βρισκόταν στο αρχείο της οικογένειας Φυλαχτάκη. Το 1974 η Επιτροπή συγκέντρωσης λαογραφικού υλικού αγόρασε το αρχείο της οικογένειας Φυλαχτάκη, αλλ' ο ιδιοκτήτης, επειδή δεν ήθελε να πωλήσει τον κώδικα, τον κράτησε και δεν ξέρουμε ποιος τον έχει σήμερα.

60. Βλ. Γεωργίου Οικονομίδα, Η εφαρμογή της πρακτικής ιατρικής στη Θάσο κατά το 19ο αιώνα, μέσα από χειρόγραφο κώδικα συνταγών της εποχής, που δημοσιεύεται στον παρόντα τόμο.

Οι πρακτικοί ιατροί ούτε τις ανάλογες γνώσεις είχαν ούτε τ' απαραίτητα εφόδια διέθεταν για ν' αντιμετωπίσουν σοβαρές ασθένειες αρρώστων. Τα ματζούνια τους μερικές φορές αντί να θεραπεύουν χειροτέρευαν την κατάσταση του άρρωστου. Ο κόσμος δεν τους είχε και τόσο εμπιστοσύνη. Γι' αυτό και η πληρωμή τους γινόταν συνήθως μετά την ανάρρωση του άρρωστου. Μερικές φορές συντάσσονταν και έγγραφες συμφωνίες για τον τρόπο της πληρωμής τους. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του πρακτικού ιατρού Μάρκου Βατσαζή, ο οποίος στις 18-9-1866 συμφώνησε να εισπράξει το ποσό των 250 γροσίων για τη θεραπεία άρρωστου παιδιού μετά την ανάρρωσή του. Είχε λάβει ως προκαταβολή 55 γρόσια για φάρμακα που θα έδινε. Συμφωνήθηκε, όμως, να επιστρέψει την προκαταβολή αυτή στο διπλάσιο, αν το παιδί που ανέλαβε να θεραπεύσει δε γινόταν καλά⁶¹.

Όλοι οι πρακτικοί ιατροί δεν ήσαν βέβαια το ίδιο. Υπήρχαν ορισμένοι που ξεχώριζαν από τους άλλους. Ένας απ' αυτούς ήταν και ο Νικόλαος Βασιλείου, στον οποίο κατέφυγε με μέσο ο Ιωάννης Παπούρης για να προμηθευθεί φάρμακα για την αρρώστια του, που δεν μπόρεσε να θεραπεύσει ο κοινοτικός ιατρός Μετζιάδος⁶². Τέτοιες περιπτώσεις, όμως, αποτελούσαν εξαιρέσεις. Γενικά οι πρακτικοί ιατροί πληρώνονταν με ειδικές συμφωνίες και συνήθως μετά από τη θεραπεία των αρρώστων. Μερικοί μάλιστα στο θέμα της αμοιβής των ήσαν σκληροί και απαιτούσαν πληρωμή και από συγγενικά πρόσωπά τους, που γιάτρεψαν⁶³. Με την εμφάνιση των επιστημόνων ιατρών ο ρόλος των πρακτικών ιατρών περιορίσθηκε και μετά την απελευθέρωση της Θάσου εξαφανίσθηκε.

ΑΜΟΙΒΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΙΑΤΡΩΝ

Κατά την περίοδο που δεν υπήρχαν επιστήμονες ιατροί στη Θάσο οι αμοιβές των πρακτικών ιατρών ήσαν υψηλές. Για τη θεραπεία ενός γηράτου ή γηραιού παιδιού συμφωνήθηκε να πάρει ο ιατρός 250 γρόσια. Το ποσό αυτό θα πληρωνόταν βέβαια, εφόσον το παιδί θα γινόταν καλά⁶⁴. Ο Αυγουστής Σωτηρίου πληρώθηκε από το θείο του Κωνσταντίνο Μάρκου μία οικία αξίας 1600 γροσίων για τις ιατρικές υπηρεσίες που προσέφερε ο πρώτος στο δεύτερο κατά τα έτη 1845-1861⁶⁵. Ο ίδιος ιατρός υποχρέωσε την πεθερά του

61. Βλ. Παράρτημα, αριθ. εγ. 2.

62. Βλ. Παράρτημα, αριθ. εγ. 6.

63. Βλ. Παράρτημα, αριθ. εγ. 1 και 5.

64. Βλ. Παράρτημα, αριθ. εγ. 2.

65. Βλ. Παράρτημα, αριθ. εγ. 1.

Φλορίνα να του μεταβιβάσει το 1876 ένα χωράφι και δύο ελαιόδενδρα για ένα στήθικό κρύωμα, μία θέρμη και μία υδρωπικία, που τις θεράπευσε το έτος εκείνο⁶⁶.

Από τον κώδικα του Αυγουστή Σωτηρίου μαθαίνουμε πόσο στοιχίζαν μερικές δόσεις φαρμάκων. Στη σελίδα 22 αναγράφεται: «1878 τα σουλινα τρεις δοσισ ιατρικο παζαρι μ' εκαμι προς οκτο γροσια το ενα· τεσρις δοσισ στινι γρ. 32», «το θιολογιτιν γνω(ι)κα το πεδι τις πεντι δοσισ γροσια γρ. 20». Στη σελίδα 23: «1878 το βασιλι το πιδι του κοσταντι δοδικα δοσισ γρ. 48», «μια σκουνι το πλεβριτι γρ. 5»⁶⁷.

Οι αμοιβές των πρακτικών ιατρών μειώθηκαν μετά την εμφάνιση των πρώτων επιστημόνων ιατρών στη Θάσο. Από απόφαση του Γενικού Συμβουλίου της Θάσου, που εκδόθηκε στις 28-8-1885, το δικαστήριο επεδίκασε να πληρώσει ο Κωνσταντίνος Τζιάτας στο Γεώργιο Σταυροπούλου για το τραύμα που προξένησε ο πρώτος στο δεύτερο ως νοσήλεια 21 ημερών έξι οθωμανικές λίρες στον ιατρό Ιωάννη Κελαδή και άλλες τρεις στον ιατρό Νικόλαο Βασιλικού⁶⁸. Ο Ιωάννης Κελαδής ήταν επιστήμονας ιατρός, ενώ ο Νικόλαος Βασιλικού ήταν πρακτικός ιατρός. Η αμοιβή του επιστήμονα ιατρού ήταν διπλάσια από την αμοιβή του πρακτικού. Το ίδιο και οι αμοιβές άλλων επιστημόνων ιατρών ήσαν υψηλότερες. Ο Γεώργιος Κυπαρίσσης, πατέρας του δάσκαλου Κυπαρίσσου Γεωργιάδη, για τη θεραπεία μιας παντρεμένης κόρης του είχε πληρώσει στον ιατρό Λαζαρίδη 177 γρόσια, στον ιατρό Δημήτριο Λαμπίρη 177 γρόσια και στον ιατρό Δημήτριο Βασιλειάδη 442 γρόσια⁶⁹.

Από το 1878 άρχισαν να καταφθάνουν στη Θάσο οι πρώτοι επιστήμονες ιατροί, που περιορίζουν το έργο των πρακτικών και σιγά σιγά τους εκτοπίζουν. Από τη μια η τουρκική διοίκηση, που απαγορεύει το 1903 στους μυχτάρηδες και δημάρχους να χορηγούν πιστοποιητικά για την άσκηση του ιατρικού επαγγέλματος σε πρακτικούς, από την άλλη η απελευθέρωση της Θάσου, είχαν ως αποτέλεσμα οι παλιοί πρακτικοί ιατροί να μην μπορούν ν' ασκήσουν το επάγγελμά τους και να χάσουν τον προγενέστερο τίτλο του ιατρού που τους συνόδευε κατά τα τελευταία χρόνια της τουρκοκρατίας.

66. Βλ. Παράρτημα, αριθ. εγ. 5.

67. Κώδικας ιατρικών συνταγών Αυγουστή Σωτηρίου, σ. 22-23.

68. Βλ. *Κωνσταντίνου Χιόνη*, Η απονομή της δικαιοσύνης στη Θάσο κατά την τουρκοκρατία, περ. «Θασιακά», τ. 5 (1988), σ. 192-193.

69. Βλ. χειρόγραφο κατάστιχο του δάσκαλου Κυπαρίσσου, σ. 42α. Πρβλ. και *Γεωργίου Οικονομίδη*, Ο επιστημονικός, κοινωνικός και πολιτικός ρόλος των γιατρών της Θάσου κατά τα τελευταία χρόνια της τουρκοκρατίας, περ. «Θασιακά», τ. 7 (1990-91), σ. 220.

ΕΓΓΡΑΦΑ

1

1861 Αυγούστου 6

Μεταβίβαση μιας οικίας από τον Κωνσταντίνο Μάρκου στον ανηψιό του ιατρό Αυγουστή Σωτηρίου για εξόφληση χρέους 1600 γροσίων, που οφειλόταν σε ιατρικές υπηρεσίες του. Δίφυλλο με διαστάσεις 0,204×0,177. Το κείμενο συνεχίζεται και στη 2η σελίδα. Στην 4η σελίδα υπάρχει περίληψη που αναγράφει: «πωλητήριον διά το σπίτι του θείου μου». Το έγγραφο προέρχεται από το αρχείο του ιατρού Αυγουστή Αναστασιάδη, που βρίσκεται στην κατοχή του εγγονού αυτού κ. Αυγούστου Αναστασιάδη.

Εις ἄλλειψιν χαρτοσήμον. Ο Μαρωνεῖας Κύριλλος επιβεβαιών.

Διά του παρόντος συμφωνητικού αποδεικτικού και πωλητηρίου γράμματος δήλον αποκαθίσταται ότι εγώ ο Κωνσταντίνος Μάρκου, επειδή χρεωστούσα τον ανηψιόν μου Αυγουστήν από ιατρικά, ὅστις μας εσκέπτονταν το σπίτι μας από ιατρικά, από τα 1845 ἔτος ἕως του νυν ἔτος των 1861 ἔτος, από τα οποία σκεπτόμενα ἔτη εσονάχθησαν τα δικαιώματά του διά να τον δίδω γρόσια χίλια εξακόσια, αριθμ. 1600, και μη ἔχοντας ευκολίαν διά να του δώσω τα ἄνωθεν χρήματα, τον ἔδωσα το πατρικόν σπίτιον, οπού είναι με του Μάρκου ανηψιού μου, ομού και του ειρημένου Αυγουστή με την περιοχὴν του, ἐπάνω μέρος και κάτω μέρος, και η ἐκτίμησις του σπιτίου ἔγινεν ἐξ ἰδίων μας, με κοινήν ομογνωμίαν και με οικειοθέλησίν μας, και εις το ἐξῆς ἀπ' αὐτό το κτήμα υπάρχω απηλλοτριωμένοι και ξένος οικιακώς μ' ὄλην την συνοδείαν μου, ο δε ανηψιός μου Αυγουστής ἔσεται κύριος και ἐξουσιαστής εις αὐτό το κτήμα ὅθεν και διά ασφάλειάν του ἔγινεν και το παρόν μου αποδεικτικόν συμφωνητικόν και πωλητήριον γράμμα μου και ἐπεδόθη εις χείρας του ανηψιού μου Αυγουστή ἐνώπιον των υποφαινομένων και ἐντίμων οικοκυραίων ἵνα ἴσχύη ἐν παντί δικαστηρίῳ δικαιοσύνης. 1861 Αυγούστου 6.

»κοστατις μαρκω ηποςχωμεν τα οπισθεν

»μηταξενος αναγνωστον μα(ρ)τηρο

»Αναγνώστης κριτικον μαρτις παπα Ἰωάνης ἀγγέλου μαρτηρο

»γιωργις παπα μαρτιρας

»Δ. Γεωργίου διδάσκαλος και Γαμβρός αὐτοῦ μάρτυς

»Δημήτριος Ἰατρός γράφας καί μαρτυρῶ

ἐπικυρῶν τὴν γνησιότητα τῆς πράξεως τῆς πωλήσεως καὶ τῶν ὑπογραφῶν⁷⁰.

70. Η τελευταία αυτή παράγραφος είναι γραμμένη από τη γραμματεία της μητρόπολης Μαρωνείας.

2

1866 Σεπτεμβρίου 18

Μαρτυρικό για γενόμενη συμφωνία ανάμεσα σε γονιό άρρωστου παιδιού και στον πρακτικό ιατρό Μάρκο Βαζαζή. Τα 55 γρόσια που δίνονται ως προκαταβολή για φάρμακα συμφωνείται να επιστραφούν διπλάσια σε περίπτωση που δε γίνει καλά το παιδί. Αν, όμως, γίνει καλά, ο ιατρός θα πάρει και τα υπόλοιπα χρήματα από το ποσό που συμφωνήθηκε. Το έγγραφο βρίσκεται στο οικογενειακό αρχείο του συνταξιούχου συμβολαιογράφου Παναγιώτη Χαλδέζου. Είναι κακογραμμένο, ανορθόγραφο και με πολλές ασυνταξίες. Δίφυλλο με διαστάσεις 0,200×0,147. Το κείμενο είναι γραμμένο στην 4η σελίδα.

Δίνομε την μαρτυρίαν μας ότι εσυφωνήσαμεν τον γιατρόν διά το παιδί του να του γιάνει τον γηράτον και να πάρει τα χρήματα όσον τον εσιφώνησε διά γρόσια 250 να γιάνει καλά. Επήρε από αυτά τα χρήμα(τα) συμφωνώντα γρόσια 55 επί χείρας και να του δώσει γιατρικά το παιδί του· κι αν δε [γε]γίνει κι εσυμφωνώμε από τα 55 γρόσι(α) οπού πήρε θέλει να τα δώσει διπλά, διά τούτο δίνω του μαρτυρικόν μου διά να γίνιτι περάσει κι τα γυρεύει κι τα άλλα γρόσι(α), διότι τον άργησα, δεν εστάθηκει κι στην συμφωνίαν του. 1866 Σε(π)τιμβρίου 18.

νικόλα ζαμμοιλου⁷¹ από τα καπάρο μαρτιρό

ιγό η μαρκους του εβαζαξή⁷² νιστηα δηα να γενη και 2 δηο μηνες να φάη εναντια αν δεν περναη ο γηραιστου⁷³ δεν εχο οντι οβολον να παρο.

3

1872 Οκτωβρίου 11

Η μουχαροδημογεροντία Κάστρου πιστοποιεί ότι ο Αυγουστής Σωτηρίου άσκησε το ιατρικό επάγγελμα για πολλά χρόνια στο Κάστρο και στα γύρω χωριά. Βεβαιώνει ότι ήταν άριστος ιατρός για κάθε αρρώστια και ότι εθεράπευσε τους ασθενείς που τον προσκαλούσαν για θεραπεία. Μονόφυλλο με διαστάσεις 0,340×0,213. Προέρχεται από τ' αρχείο του ιατρού Αυγουστή Αναστασιάδη, που βρίσκεται στην κατοχή του εγγονού αυτού Αυγούστου Αναστασιάδη.

(σφρ. Κάστρου)

Πιστοποιητικόν έγγραφον

Ο εν τη νήσω Θάσω εκ χωρίον Κάστρου ο εξοχότατος κύριος Αυγουστής

71. Το επίθετο αυτό συναντάται στο Θεολόγο ως Σαμοήλος ή Σαμολούδης ή Σαμούηλ.

72. Στο Θεολόγο υπάρχει και σήμερα η οικογένεια Βατζαζή.

73. Σ' άλλο σημείο του κειμένου η αρρώστια αυτή αναφέρεται ως γηράτου.

καθώς και εις τα ευρισκόμενα χωρία της ημετέρας πατρίδος της Θάσους. Είναι άνθρωπος τίμιος και ηγαπημένος, προ πάντων τους κατοίκους ημών του χωρίου Κάστρου· εμετήρχετο την ιατρικήν τέχνην χρόνων πολλών· διό δίδομεν αυτόν το ημέτερον πιστοποιητικόν έγγραφον, ίνα έχη την ισχύν όπου και ανδήποτε μετέλθη εις ξένον μέρος και μεταχειρισθή την ιδίαν αυτού τέχνην να είναι ελεύθερος. Τη 11 Οκτω[μ]βρίου 1872. Κάστρο Θάσους.

Οι Δημογέροντες
Μάρκος βασιλιου
Ἀναγνώστης Γεωργίου
Αντώνιος Α Κριτικώ

4

1872 Νοεμβρίου 25

Οι ιατροί του Γραικικού Νοσοκομείου Σμύρνης πιστοποιούν ότι ο Αθανάσιος Οικονομίδης, επειδή υπηρέτησε ως φαρμακοποιός για πέντε χρόνια στο παραπάνω νοσοκομείο, είναι σε θέση να μετέρχεται τον πρακτικό ιατρό. Η γνησιότητα των υπογραφών των έξι Ελλήνων ιατρών, που υπογράφουν το αναφερόμενο πιστοποιητικό, επικυρώνεται από τον Έλληνα υποπρόξενο Σμύρνης Δ. Αργυρόπουλο, ενώ η υπογραφή του Γάλλου ιατρού Α. Masgana επικυρώνεται από το Γάλλο γενικό πρόξενο της Σμύρνης Ε. Aubarg. Δίφυλλο με διαστάσεις 0,340×0,240. Τσακίζεται δύο φορές οριζόντια και μία κάθετα. Με σιλοτέιπ, που τοποθετήθηκε στη 2η και 3η σελ., κολλήθηκε το κείμενο που είναι γραμμένο στην 1η και 4η σελ. Στην 1η σελ., κάτω από το πιστοποιητικό, υπάρχει η επικύρωση της γνησιότητας των υπογραφών των Ελλήνων ιατρών από το Δ. Αργυρόπουλο, ενώ στην 4η σελίδα επικυρώνεται από το Γάλλο πρόξενο Ε. Aubarg η γνησιότητα της υπογραφής του ιατρού Α. Masgana και ακολουθεί η μεταγενέστερη επικύρωση της γνησιότητας όλων των υπογραφών των ιατρών, που έγινε από το δημαρχιακό ιατρό Θεο/νίκης D. Bogas στις 19-4-1878. Οι επικυρώσεις αυτές θεωρούνται στο τέλος και από την τουρκική διοίκηση. Το έγγραφο βρίσκεται στο αρχείο του Καβαλιώτη κ. Αθανασίου Οικονομίδα, εγγονού του πρακτικού ιατρού Αθανασίου Οικονομίδα. Στο ίδιο αρχείο υπάρχει και ένα επικυρωμένο αντίγραφο του εγγράφου αυτού. Δημοσιεύουμε μόνο το πρωτότυπο.

Διά του παρόντος πιστοποιητικού βεβαιούμεν οι κάτωθεν υπογεγραμμένοι ιατροί του Γραικικού Νοσοκομείου Σμύρνης ότι ο Αθανάσιος Οικονομίδης χρηματίσας επί πέντε έτη φαρμακοποιός εν τω μνησθέντι Νοσοκομείω

μετά μεγάλης δε επιμελείας και ζήλου υπηρετήσας είναι εις θέσιν να μετέρχεται τον πρακτικόν ιατρόν⁷⁴. (τ.σ.)

Εν Σμύρνη τη 25 Νοεμβρίου 1872

Οι ιατροί του Γραικικού Νοσοκομείου

Μιλτιάδης Εμμανουήλ

Ι. Κοντολέον

Π. Πάγκαλος

Ν. Τυπάλδος

Α. Masganas

Σόλ. Βούλγαρις

Δ. Χρόνης

Πρωτ. 3273

Επικυρούται η γνησιότης των ανωτέρω υπογραφών των ιατρών κ.κ. Ι. Κοντολέοντος, Π. Παγκάλου, Νικολ. Τυπάλδου, Μιλ. Εμμανουήλ, Στυλιανού Βούλγαρη και Δημ. Χρόνη, υπηκόων Ελλήνων.

Σμύρνη τη 28 9βρίου 1872

Ο Γεν. Πρόξενος και α.α.

(τ.σ.)

Ο Υποπρόξενος

Δ. Αργυρόπουλος

Vu pour legalisation de la signature du Sieur Aristide Masgana medecin Francais docteur en medecin.

Smyrne le 10 Decembre 1872

E. Aubarg

(τ. γαλ. σφρ.)

Επικυρώ τας εν τω παρόντι εγγράφω αναφερομένας υπογραφάς

19 Απριλίου 1875

D. Bogas

(τ. σφρ. Δημαρχείου Θεσ/νίκης)

(Ακολουθεί η επικύρωση της τουρκικής διοίκησης και τ. τουρκ. σφρ.)

5

1876 Φεβρουαρίου 8

Μεταβίβαση δύο ελαιοδένδρων και ενός χωραφίου από τη Φλορίνα στο γαμπρό της Αυγουστή Σωτηρίου για τις ιατρικές υπηρεσίες του κατά τους χρόνους που ήταν άρρωστη. Το έγγραφο βρίσκεται στο αρχείο του Αυγουστή Αναστασιάδη. Μονόφυλλο με διαστάσεις 0,239×0,148. Το κείμενο συνεχίζεται και στην πίσω σελίδα.

74. Στο επικυρωμένο αντίγραφο προστίθεται στο τέλος: «να μετέρχεται τον πρακτικόν ιατρόν και χειρουργόν». Η λέξις χειρουργός δεν υπάρχει στο πρωτότυπο κείμενο.

αξίας γροσίου ενός 1

Πωλητήριον έγγραφον (τ. τουρκ. σφρ.)

Διά του παρόντος μοι αποδεικτικού πωλητηρίου γράμματος δήλον γίνεται ότι εγώ η υποφαινομένη Φλορίνα, επειδή και με συνέβησαν εφέτος ασθένειες πολλές, κατ' αρχάς μία πόντα στηθική, έπειτα μία διαλείποκσα θέρμη, εσχάτως μία ανυπόφερτη υδρωπικία, ώστε κινδύνευσα να αποθάνω· λοιπόν εις αυτάς τας τρεις ασθένειες εφώναξα τον γαμβρόν μοι Αυγουστήν και με ιάτρευσεν· ας έχει την ευχήν του θεού· λοιπόν, αφού με ιάτρευσε, με ζητούσεν το δίκαιόν του διά τα φάρμακά του και κούρες του, να τον πλερώσω πολλά καθώς ήτον και δίκαιον, αλλά τον παρακάλεσα πολύ ως γαμβρόν οπού τον είχα, ας έχει την ευχήν του θεού, επειδή είμαι ορφανή και πτωχή, μη έχων χρήματα να τον δώσω, τον έδωσα δύο κεφάλια ελαιόδενδρα και εν χωράφιον, άτινα υπάρχουν ειδικά μου, πατρομητρικά μου· το μεν ευρίσκεται εις το Σκεπαστόν, υποκάτωθεν του Καμινίου, το χονδροόριζον, και το δε έτερον υπάρχει εις της Ανθούλας το σπίτι, εις τα Τζιμπλιάδικα, το τριδίχαλον, το καλύτερον, και το χωράφιον υπάρχει εις την Παναγίαν θεοτόκον, πλησίον το αμπέλι του γαμβρού μου Ιωάννη· με αυτά τα τρία κτήματα, αφού τον παρακάλεσα, έστρεξε και εξοφλήσαμεν μέχρις οβολού και εις το εξής έσεται ο κύριος γαμβρός μου Αυγουστής εξουσι(α)στής εις αυτά τα κτήματα, εγώ δε και τα επίλοιπα τέκνα μου μένομεν ξένοι και απηλλοτριωμένοι· όθεν και διά βεβαίαν ασφάλειάν του έγινεν και το παρόν μου αποδεικτικόν πωλητήριον ενώπιον των υποφαινομένων και εντίμων δημογερόντων και εδόθη τη χειρί του διαληφθέντος γαμβρού μοι Αυγουστή ίνα ισχύη διά παντός δικαστηρίω. 1876 Φεβρ. 8 Κάστρον.

έγώ η υποφαινομένη Φλορίνα βεβαιώ τά άνωθεν και υπογράφομαι διά χειρός του γράφαντος έγώ δέ δακτυλοτυπώ. (δ.α.)

»Γεώργιος Αυγουστή μάρτιρας

»Ιωάννης Αναγνωστοῦδι μάρτις

»Αντώνιος Α. Κριτικώ μάρτις

»Μάρκος βασιλίον μάρτηρας

»παπαγηόργιος Μεταξά μάρτις

»Κάγώ ο γράφας και μάρτυς Δ. Ίατρος

6

1878 Μαΐου 3

Ο πρακτικός ιατρός Νικόλαος Βασιλείου ειδοποιείται από το γαμπρό του Δημήτριο Γεωργίου να μεταβεί από την Αστρίδα στο Θεολόγο για να χορηγήσει φάρμακα στον άρ-

ρωστο Ιωάννη Παπούρη. Μονόφυλλο με διαστάσεις 0,210×0,169. Στο πίσω μέρος αναγράφεται: «Το παρόν θα δοθή εις τον κύριον Νικόλαον Βασιλείου, ιατρόν, εργαζόμενος εις Αστρίς». Το έγγραφο βρίσκεται στο οικογενειακό αρχείο του συνταξιούχου συμβολαιογράφου Πάνου Χαλδέζου.

1878 Μαΐου 3 από Θεολόγου

Κύριε Νικόλα, χάρη, ιατρέ Βασιλείου, σας λέγομεν άμα θα λάβετε το παρόν μον παρακαλώ να έρθητι ενταύθα εις χωρίον μας Θεολόγου διά να δώσετε φάρμακα εις τον Ιωάννην Παπούρη, διότι είναι ανάγκη, και σας παρακαλώ μην αμελήσετε και προφασιστείτε πως έχει τον Μετζιάδον ιατρόν, επειδής ήτον κοντοτάτος ο άνθρωπος και δεν ήλπιζεν να αυξάνει τόσον η ασθένειά του, και όσον διά την πληρωμήν σας μένω εγγυητής Δημήτριος Γεωργίου γαπρόν σας εις όσον θα κάμει ο κόπον σας. Ταύτα και υγιαίνετε. Δημήτριος Γεωργίου γαπρόν σας σας γράφω και σας λέγομεν πάλλιν δεύτερον την πληρωμήν θα εγνωρίζετε και εμένα.

7

1881 Μαΐου 31

Το Δημαρχιακό Συμβούλιο της κοινότητας Πολυγύρου εκφράζει τις θερμές ευχαριστίες του στον ιατρό Αθανάσιο Οικονομίδη για την όλη προσφορά του ως δημοτικού ιατρού όχι μόνο του Πολυγύρου αλλά και της Κασσάνδρας ολόκληρης. Το έγγραφο βρίσκεται στο οικογενειακό αρχείο του Καβαλιώτη κ. Αθανασίου Οικονομίδη. Στο ίδιο αρχείο διασώζεται και ένα αντίγραφο του εγγράφου αυτού. Μονόφυλλο με διαστάσεις 0,343×0,213. Τσακίζεται δύο φορές οριζόντια και μία κάθετα. Το κείμενο είναι γραμμένο στην 1η σελ. Ξεχωρίζει για την άφογη διατύπωσή του, την ορθογράφηση και την καλλιγράφησή του. Στην αρχή υπάρχουν τρεις σειρές γραμμένες στην τουρκική και κάτω απ' αυτές η τουρκική σφραγίδα.

Ο κύριος Αθανάσιος Οικονομίδης εκ Λιτοχώρου, ιατρός διακεκριμένος και εν τοις μάλλιστα ευδοκίμοις, προ τετραετίας προσκλήθεις υπό της κοινότητος Πολυγύρου, περί τα τέλη του 1877ού έτους, και ελθών ενταύθα κατά Μάρτιον του 1878ού και αποκατασταθείς προς εξάσκησιν του ενεργητικού επαγγέλματός του κατά την ευχήν και επιθυμίαν των κατοίκων πάντων, όντως διετράνωσε διά των έργων αυτού και επιδαψίλευσε τας ιπποκρατικές αυτού χάριτας ου μόνον εν Πολυγύρω αλλά και καθ' άπασαν την διοικητικήν επαρχίαν Κασσάνδρας, εκτελών είπερ τις και άλλος ευσυνειδότως το καθήκον του και παρέχων πάσι τοις δεομένοις πρόθυμον την αρωγήν της Ασκληπιαδείου τέχνης.

Διό και εφελκύσας διά της τιμιότητος, ικανότητος και ακεραιότητος αυτού την εύνοιαν των κατοίκων επισπάσατο εις εαυτόν το σέβας και την υπόληψιν πάντων άνευ εξαιρέσεως. Τούτου δε ένεκα αξιωθείς μετά τοιαύτην δοκιμασίαν κοινή γνώμη και αποφάσει της θέσεως του δημοτικού ιατρού της επαρχίας ημών εξυπηρέτησε προεπόντως και λίαν αξιοπρεπώς το ανατεθέν αυτό καθήκον τα μέγιστα ευχαριστήσας τον τε Δήμον και την Δημαρχίαν και την Σ. ημών Κυβέρνησιν.

Το Διοικητικόν της Δημαρχίας Συμβούλιον επί τω λόγω υγείας και οικογενειακών αναγκών, επιμόνω αυτού παραιτήσσει, εκφράζον αυτό την άφατον και άμετρον λύπην αυτού τε και συμπάσης της επαρχίας, ομοφώνω ψήφω απονέμει αυτό τόδε το ευχαριστήριον ως ελάχιστον φόρον της απείρου και βαθυτάτης προς αυτόν ευγνωμοσύνης αυτού.

Εγένετο εν Πολυγύρω τη 31η Μαΐου 1881.

Ο Πρόεδρος Ο Γραμματεύς του Δημαρχιακού Συμβουλίου
 Δημ. Κ. Προόργανος Π. Ματσίορης
 (τ.σ.) (τ.σ.)

Ο πρακτικός ιατρός Αυγουστής Σωτηρίου με διαθήκη, που συντάσσεται ενόπιον των εφοροδημογερόντων του Κάστρου και επικυρώνεται από το μητροπολίτη Μαρωνείας Ιερόνυμο, αφήνει όλη την περιουσία του στη σύζυγό του Ελένη, στα τρία παιδιά του από την πρώτη του σύζυγο Μόρφου και στ' άλλα δύο από τη δεύτερη σύζυγό του Ελένη. Δίφυλλο με διαστάσεις 0,336×0,210. Το κείμενο είναι γραμμένο στην 1η, 2η και 3η σελίδα.

Ο Μαρωνείας Ιερόνυμος επιβεβαιού

Διά τον παρόντος επισήμου εκκλησιαστικού, ενυπογράφου, εμμαρτύρου και επιβεβαίον γραμματος, τόπον κανονικής και νομίμου διαθήκης επέχοντος, δηλοποιώ ο υποφαινόμενος Αυγουστής Σωτηρίου, ιατρός, εκ της χώρας Κάστρου της νήσου Θάσου, ότι, επειδή κατά τας θείας γραφάς «απόκειται τοις ανθρώποις άπαξ αποθανείν» και πτούμενος καγώ το άωρον και αιφνίδιον του θανάτου, ίνα μη τα κατ' εμέ αδιάθετα μείνωσιν, απεφάσισα οικειοθελώς και απαραβιάστως, σώας έτι έχων τας φρένας και υγιά τον νουν, και διέθεσα άπασαν την υπάρχουσαν περιουσίαν μου, κινητήν τε και ακίνητον, εις τους ζώντας εξ κληρονόμους μου, ήτοι εις τα εκ της πρώτης γυναικός μου Μόρφους τρία τέκνα μου, Αναστάσιον, Αρέθωνα και Θωμαήν, και εις την δευτέραν σύζυγόν μου Ελένην ομού με τα τέκνα της και τέκνα μου, Σωτήριον και Μόρ-

φον, προς αποφυγήν ματαίων διενέξεων και φιλονικιών μετά τον θάνατόν μου.

Α'. Όσα ελαιόδενδρα έχω εις χωρίον Βουλγάρων εκ μητρικής μου κληρονομίας, όλα ταύτα παραχωρώ τη συζύγῳ μου Ελένη και τοις δυσί τέκνοις μου Σωτηρίῳ και Μόρφῳ, ἵνα τα διανεμηθῶσιν εις τρία ἴσα μερίδια.

Β'. Όσα ελαιόδενδρα έχω εις τα δύο χωρία Κάστρον και Μαριές, ταύτα πάντα παραχωρώ τοις εκ της πρώτης γυναικός τρισί τέκνοις μου Αναστασίῳ, Αρέθῳνα και Θωμαή, ἵνα τα διανεμηθῶσιν ἐξ ἴσου και αδελφικώς.

Γ'. Εκ των αμπελοχωραφίων μου ο Αναστάσιος ἔλαβεν εν στρέμμα και μίαν σποργιάν κείμενον εις τας Λούτζας. Ομοίως και η Θωμαή ἔλαβε και αὐτή εν στρέμμα κείμενον εις το μέρος Ἄρμενον, τη δε Αρέθῳνα δίδω εν στρέμμα αμπελοχώραφον πλησίον του Αναστασίου, ὅπερ εκτείνεται ἕως το ἀμπέλι του Βλάχου.

Δ'. Εις δε τα εκ της δευτέρας γυναικός μου Ελένης δύο τέκνα μου, Σωτήριον και Μόρφῳ, παραχωρώ την Κλαδοῦραν, συγκειμένην εκ δύο στρεμμάτων, και ευρισκομένων εις το μέρος Αρσέλι· τη δε συζύγῳ μου Ελένη εν στρέμμα αμπελοχώραφον, κείμενον πλησίον του υιού μου Αναστασίου, ἀπό το κάτω μέρος, τα δε ἐπίλοιπα χωράφια μου να τα μοιρασθούν ἐξ ἴσου τα εκ της πρώτης και δευτέρας γυναικός τέκνα μου μετά της δευτέρας ζώσης γυναικός μου Ελένης.

Ε'. Εκ των κήπων μου παραχωρώ τῷ υιῷ μου Σωτηρίῳ εν σκαλί κείμενον εις Πουστάνι, μίαν σκάλαν εις τα Καμτζάδικα και εν σκαλί οπού ἦνοιξα ἐγὼ ο ἴδιος ομοίως εις τα Καμτζάδικα· τη δε θυγατρὶ μου Μόρφῳ δίδω τον παχτζέν ομού με το χωράφι εις το μέρος Αγγέλ· τη δε συζύγῳ μου Ελένη μίαν σκάλαν συνορονομένην με τον κήπον Μεταξά Ασημίνας εις Τζουτζούραν.

ΣΤ'. Τῷ υιῷ μου Αναστασίῳ παραχωρώ μίαν σκάλαν εις Δραγάτι, μίαν οπού ἦνοιξεν ο ἴδιος εις Καμτζάδικα και εν σκαλί οπού βάλει κρομυδοκούκι· ομοίως εις Καμτζάδικα τη Αρέθῳνα ἀφήμι την μεγάλην σκάλαν εις Τζουτζούραν, κειμένην ἀνωθεν της συζύγου μου Ελένης, και τη Θωμαή μίαν σκάλαν εις την Καστανιάν.

Ζ'. Τῷ υιῷ μου Αναστασίῳ παραχωρώ ἀπασαν την οικίαν εν η οικεί και δεν ἔχει το δικαίωμα ουδεὶς των λοιπῶν κληρονόμων μου να ενοχλήσει αὐτόν το παράπαν· ταις δε δυσί θυγατράσι μου Αρέθῳνα και Θωμαή ἔδωκα τας προίκας των προς εξίσωσιν τη παραχωρηθείσῃ οικίᾳ τῷ ειρημένῳ υιῷ μου Αναστασίῳ.

Η'. Τῷ δε υιῷ μου Σωτηρίῳ και τη συζύγῳ μου Ελένη ἀφίεμι την οικίαν εν η ἐγὼ ο ἴδιος οικό, ἵνα διανεμηθῶσι ταύτην μετά θάνατόν μου ἐξ ἴσου, εκτός των εν αὐτῇ ευρισκομένων διαφορῶν ἐπίπλων, στρωσιδίων, πανίων, προσκεφάλων και λοιπῶν τοιούτων, ἀτινα θέλει εἶσθαι προίκα της ρηθείσης

θυγατρός μου Μόρφους, ομού με το εις την Μέσσην κείμενον νέον μονοσπίτιόν μου, το δε παλαιόν οσπίτιόν μου, ευρισκόμενον ομοίως και τούτο εις την Μέσσην, το παραχωρώ εις τον ρηθέντα υιόν μου Σωτήριον.

Θ'. Όσα δε πακιρικά και αν έχω, ήτοι εν καζάνι μεγάλο και εν μικρόν, δύο κανδάρια, εν μεγάλον και εν μικρόν, ένα τετζερέν, και όσα κιούπια ευρεθήσονται εν τη οικία μου, ταύτα πάντα θέλουσι διανεμηθή εξ ίσου όλοι οι ρηθέντες κληρονόμοι μου.

10'. Εις δέ την ρηθείσαν σύζυγόν μου Ελένην επώλησα πέντε, αριθ. 5, κεφάλια πρόβατα και δεκαπέντε, αριθ. 15, αιγίδια ως χρέος μου προς αυτήν διά τα εισοδήματα των κτημάτων της, άτινα ενεμόμην επί μίαν ολόκληρον οκταετίαν υπερβαίνοντα των χιλίων διακοσίων οκ. οίνου και τετρακοσίων οκ. ελαίου, τα δε επίλοιπα αιγιδοπρόβατά μου, όσα και αν ώσι, θέλουσι τα διανεμηθή εξ ίσου όλοι οι κληρονόμοι μου εις εξ ίσα μερίδια.

11'. Πάντες οι μνημονευθέντες κληρονόμοι μου, μέτοχοι γενόμενοι της κινητής και ακινήτου περιουσίας μου, υποχρεούνται και όλοι ομού ίνα ποιήσωσι μετά θάνατόν μου και όλα τα κανονικά και νεομισμένα μνημόσυνά μου κατά τους θείους και ιερούς κανόνας της εκκλησίας μας.

1Β'. Αν τυχόν μετά θάνατόν μου ήθελεν ευρεθή εις χείρας τινός των ρηθέντων κληρονόμων μου έγγραφον τι πεποιημένον τη εμή υπογραφή, δωρητήριον ή πωλητήριον, ή άλλο τι τοιούτον, ημερολογούμενον ή προ της παρούσης μου ή μετά την παρούσαν μου, θεωρηθήσεται όλως ανίσχυρον και ως χάριτης άγραφος, διότι μεθ' όρκου ουδέν τοιούτον εποίησα εν ουδενί των κληρονόμων μου, εκτός της παρούσης μου, διό γέγονε και η παρούσα μου κανονική και έννομος διαθήκη, οικεία μου θελήσει και απαραβιάστω γνώμη, υπογραφείσα τη ιδία μου χειρί, μαρτυρηθείσα δε και παρά των εφοροδημογερόντων της χώρας ημών Κάστρον και επικυρωθείσα και παρ' αυτού του σεβαστού ημών κυριάρχου αγίου Μαρωνείας ευριθέντος εντεύθεν εις διηρεκή ένδειξιν και ασφάλειαν των διαληφθέντων κληρονόμων μου. Τη 24η, ήτοι εικοστή τετάρτη Ιουλίου 1882: δύο. Κάστρον. αβγουστις σοτιριου βεβεο τα ανοθεν

Ο του αγίου Μαρωνίας επητροπος Αναστάσιος Ανγουστη κληρονομος και
Γιανακος Βασηλιου μάριτις

αρέθινα κληρονομος και μαριτις
θουμαγι κληρονόμος και μάριτις
ό Προεστώς και οι διμογέροντες
Ίωάννης Αναγνωστούδι μάριτις
Ί Αναγνώστης Γεωργίου μάριτις
Ί Αναγνώστις λιμωνί μάριτις
Ανδρεας Α Κριτηκου
ήωάνις σεργήον μάριτις
ήωάνις βασηλήον μάριτις

9

1887 Απριλίου 8

Το Δημαρχείο Λιτοχώρου πιστοποιεί ότι ο Αθανάσιος Οικονομίδης άσκησε το επάγγελμα του πρακτικού ιατρού και χειρουργού για 15 χρόνια στο Λιτόχωρο και σ' άλλα μέρη. Το πιστοποιητικό αυτό επικυρώνεται από την τουρκική διοίκηση. Δίφυλλο με διαστάσεις 0,260×0,200. Τσακίζεται μία οριζόντια και δύο κάθετα. Στην 1η σελ. παρατίθεται αντίγραφο του πιστοποιητικού, που εξέδωσε ο Πολύγυρος, στις 31-5-1881, και που δημοσιεύουμε πιο πάνω. Το παρόν πιστοποιητικό είναι γραμμένο στην 4η σελ.

Το ενταύθα Δημαρχείο πιστοποιεί ότι ο συμπολίτης ημών κύριος Αθανάσιος Οικονομίδης μετέγηθε τον πρακτικόν ιατρον και χειρουργόν ενταύθα τε ως επί το πλείστον και αλλαχού επί δέκα πέντε σχεδόν έτη. Διό δίδομεν αυτό το παρόν πιστοποιητικόν έγγραφον όπως φέρη αυτό και εις ένδειξιν.

Εν Λιτοχώρω τη 8 Απριλίου 1887

έπεται η σφραγίς του Δημαρχείου Λιτοχώρου

Ακολουθεί η επικύρωση της τουρκικής αρχής και τίθεται χαρτόσημο και τουρκική σφραγίδα.

10

Αχρονολόγητο

Ο Γεώργιος Χατζη-Ιωάννου στέλνει στον πρακτικό ιατρό του Κάστρου Αναστάσιο ιατρικές συνταγές και τον πληροφορεί ότι οι ιατρικές παραγγελίες του έχουν εκτελεσθεί και θα σταλούν με τον κ. Μιγιά. Μονόφυλλο με διαστάσεις 0,249×0,145. Το κείμενο συνεχίζεται και σ' όλη τη 2η σελίδα.

Πάρε σκόνιν ρευβαρβάρου (ρείου), πάρε σκόνιν αλόης, πάρε σκόνιν ρητινης ιαλάππας ανά κόκκους δώδεκα (12). Ταύτα τα άνω θέσε (βάλε) μέσα εις εν ιγδίον κενόν· βάλε μέσα και εκχείλισμα (extracti) κόκκους (grana, γράνα) τέσσαρας (4)· ανάμιξον κατά τους νόμους της φαρμακευτικής τέχνης και κάμε κατατόπια (χάπια) δέκα τέσσαρα (14). Θέσε (βάλε) μέσα εις εν κουτίον σκόνιν (κιναμώμου) ... βάλε εις τα κατατόπια (χάπια) μέσα εις το αυτό κουτίον, κούνησον το κουτίον διά της γνωστής τέχνης ώστε να ανακατευθή η σκόνις του κιναμώμου (κανέλας φλοιού) μετά των χαπίων. Πάιρνε μέσα κάθε 1/4 ώρας από τέσσαρα χάπια· παίρνε το εν χάπι κατόπιν του άλλου.

Διά εξωτερικήν χρήση

Πάρε διάλυσιν καφουράς εν τέταρτον 1/4 δραμίου μέσα εις βιτριόλιο

δράμιον εν και σπύρο ρακής δράμια II· διά του διαλύματος τούτου θα επι-
τρίβηται επί των μερών εκείνων τα οποία πονούν.

Κύριε Αναστάσιε ιατρέ· μένει εν Κάστρω.

Επί τη παραλήψει της ερχομένης συνταγής τα ιατρικά είναι εκτελεσμέ-
να και θα δοθούν αμέσως τα ιατρικά εις τον κ. Μιγνώ.

Ο γνωστός σου ξένος
Γεώργιος Χατζή 'Ιωάννου

